

TAFOFIEL 30 – januari 2016

Sinds februari 2010 mag u van Epitaaf vzw op gepaste tijd een nieuwsbrief in uw mailbox verwachten, met informatie over onze activiteiten en artikels en nieuws in verband met het funeraire.

Inhoudstafel Tafofiel 30

1. Nieuwjaarswoord
2. Lidmaatschap Epitaaf vzw en Facebook
3. Jaarprogramma
4. Europese Week van de Begraafplaatsen 2016
5. De begraafplaats Sainte-Geneviève-des-Bois *door Raoul Verstraeten*
6. Belgische oorlogsmonumenten in Denemarken *door Theo Dirix*
7. Bloemlezing uit de pers

1

De naam Tafofiel, uit het Grieks "taphos" = graf, en "philos" = vriend, is een gepaste naam voor de elektronische nieuwsbrief van Epitaaf vzw.

Veel leesplezier

Epitaaf vzw krijgt de steun van

NIEUWJAARSWOORD

Bij het begin van 2016 willen wij, het volledige bestuur van Epitaaf, u bedanken voor de vele positieve reacties die we tijdens onze activiteiten mochten ontvangen, maar ook in de periodes daartussen. Wij wensen u ook een prettig en boeiend 2016!

Epitaaf vzw stelt zich tot doel om regelmatig publieksmomenten in te richten. Net als ieder jaar presenteren we in 2016 minstens twee tentoonstellingen in het atelier Salu, tijdens Erfgoeddag (24 april) en de Open Monumentendagen (17-18 september). De ledenuitstappen van dit jaar richten zich op Laken, op de restauratiewerf van de graf galerijen (6 maart) en op de monumentale begraafplaats van Verviers (22 mei).

Veel tijd en energie gaat naar minder zichtbare zaken, zoals het onderhoud en de restauratie van het beeldhouwersatelier Salu en het beheer van de unieke collectie en het archief. In dat opzicht wordt 2016 een bijzonder jaar, want we kunnen de collectieregistratie afronden. Het resultaat tonen we tijdens de Week van de Begraafplaatsen. Een ander hoogtepunt van het jaar wordt de studiedag over gipsen, die Epitaaf vzw organiseert in samenwerking met het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) (11-12 oktober). In deze en volgende nieuwsbrieven zal u hierover meer lezen.

Mocht u zin hebben om mee de handen uit de mouwen te steken, bent u altijd welkom. De uiteenlopende activiteiten, van planning tot opkuis verlopen in opperbeste sfeer.

Tot op één van onze activiteiten,

Linda Van Santvoort, Tim Jansens, Tom Verhofstadt, Lode De Clercq en Anne-Mie Havermans,
leden raad van bestuur

Anne-Flor Vanmeenen, Pierre Brewee, Marcel Celis en Muriel Muret,
leden algemene vergadering

LIDMAATSCHAP

Aanmelden of vernieuwen lidmaatschap Epitaaf vzw

Dankzij uw lidmaatschap kunnen we blijven ijveren voor het behoud van waardevolle graftekens en bijzondere funeraire gehelen in Vlaanderen en Brussel én steekt u ons een hart onder de riem bij het onderhoud van het Museum voor Grafkunst.

25 € gewoon lid, 125 € steunend lid, 1500 € beschermend lid

Overschrijven op rekeningnummer: BE20 0682 0392 6056 BIC : GKCCBEBB

Voor de registratie en communicatie is het belangrijk om bij de overschrijving melding te maken van uw naam, adres, e-mail (indien nieuw lid), jaartal lidmaatschap.

Wij danken u voor het vertrouwen en de steun die u ons bezorgt door uw lidmaatschap.

EPITAAF OP FACEBOOK

<https://www.facebook.com/pages/Epitaaf-vzw/637698996346882>

3

Ter aanvulling van de Tafofiel en de website beheert Epitaaf vzw een Facebookpagina.

Funeraire internationale activiteiten allerhande, nieuws van Epitaaf zelf, berichten over wetgeving, over restauraties, indrukken van bezoekers aan het Museum voor Grafkunst, ... worden er gepost.

Ook doorheen het jaar worden zaken gerealiseerd op, voor en rond begraafplaatsen. Deze mag u altijd melden aan info@epitaaf.org of linken aan onze Facebookpagina.

https://www.facebook.com/pages/Epitaaf-vzw/637698996346882?sk=events&ref=page_internal

OVERZICHT VAN HET JAARPROGRAMMA

Vaste waarden en nieuwe projecten

- **Zondag 6 maart 2016 14u**
Exclusief bezoek aan de werf van de graf galerijen van Laken

4

Het restauratieproject van de graf galerijen van Laken is spectaculair. Er zijn al belangrijke stappen gezet en het gerealiseerde is goed op te merken. Tom Verhofstadt, bestuurslid van Epitaaf vzw die het project op de voet volgt, verzorgt de rondleiding.

Gratis deelname voor leden, niet-leden 5 euro, inschrijven: info@epitaaf.org

- **Zondag 24 April 2016**
Erfgoeddag : 'Het laatste portret'

Al eeuwenlang proberen mensen hun geliefde of beroemde doden nog een laatste keer te vangen in een beeld. In een serene tentoonstelling worden voor het eerst dodenmaskers uit de eigen collectie getoond, aangevuld met andere objecten en post-mortemfoto's, om hun functie en evolutie te kaderen. Hoe werd met zulke beelden omgegaan? Hadden ze ook een rituele betekenis? En wat verbindt hen met het funerair erfgoed dat Epitaaf vzw wil beschermen en opwaarderen?

Parallel hieraan belichten we in het AMVB het thema rouwstoeten: foto-albums van de 'laatste tocht' markeren mee het afscheidsritueel.

- **Zondag 22 mei 2016**
Rondleiding op de begraafplaats en in de stad Verviers door Jan Rymenams

Gratis deelname voor leden

Info in de volgende Tafofiel, inschrijven kan alvast op info@epitaaf.org

- **Eind mei**
Publieksmoment rond de afronding van de collectieregistratie

Info in de volgende Tafofiel.

- **Zaterdag en zondag 17-18 september 2016**
Open Monumentendagen Brussels Hoofdstedelijk Gewest: “Stijlen en Erfgoed”

Het thema biedt de mogelijkheid om de meest interessante graftekens op het kerkhof van Laken in de kijker te plaatsen. De grote stijldiversiteit op de 19de eeuwse begraafplaatsen biedt stof genoeg om er de belangrijkste stijlstromingen uit te lichten. De stijlkeuze was immers zelden toevallig. Er is een aantoonbare band tussen de opdrachtgever, de ontwerper, uitvoerder en de stijl van een grafmonument. De band tussen de collectie van Epitaaf (o.a. Fonds Salu en Beernaert) en de monumenten op de begraafplaatsen (Laken, Brussel, Elsene) wordt in deze tentoonstelling in de verf gezet. De uitwerking zal gebeuren i.s.m. studenten master Kunstwetenschappen van de UGent. Naast informatiepanelen zullen gipsmodellen van grafmonumenten in diverse stijlen worden getoond.

5

- **Dinsdag en woensdag 11-12 oktober 2016**
Internationaal tweedaags colloquium over gipsen

De lezingen gaan door in het KIK te Brussel, met de eerste avond een nocturne-bezoek aan Epitaaf, Museum Grafkunst. Info in de volgende Tafofiel.

EUROPESE WEEK VAN DE BEGRAAFPLAATSEN 2016

van zaterdag 28 mei tot en met 5 juni 2016

inschrijvingen tot zondag 27 maart 2016

De stedelijke begraafplaats van Ninove, foto Anne-Mie Havermans

6

Steden en gemeenten, kerkfabrieken en geschied- en heemkringen kunnen gedurende een week hun funerair erfgoed extra in de kijker zetten. Welbewust wordt gekozen voor eind mei-begin juni en niet voor de periode rond 1 november, waar het accent ligt op het familiale en individuele herdenken. In de zomerse gloed komen de andere aspecten van het funerair erfgoed haast nog sterker naar voor. Dan wordt de sociale functie duidelijk, het kunstzinnige, maar ook de diverse verhalen die vragen om ontdekt te worden. Rondleidingen, tentoonstellingen, demonstraties van specifieke ambachten, bezinningsmomenten en ook theatervoorstellingen behoren tot de vele mogelijke projecten.

Epitaaf vzw en vzw Grafzerkje bundelen de initiatieven in een fraaie digitale brochure en verzorgen de nationale publiciteit.

Het laatste weekend van deze week, 4 en 5 juni, valt samen met Open Kerken; kerken die hun bijhorende kerkhof openstellen worden ook in de brochure van de Week van de Begraafplaatsen opgenomen, en vice versa. Dit jaar is het thema van Open Kerkendagen *Klanken en Stilte* (info: <http://openkerken.be/default.asp?structureID=213>).

De uiterste inschrijvingsdatum voor de Week van de Begraafplaatsen is 27 maart 2016!

Voor inschrijving en meer informatie: info@epitaaf.org

EEN ONBEKENDE PAREL NABIJ PARIJS

De begraafplaats Sainte-Geneviève-des-Bois

Tekst en foto's Raoul Verstraeten

7

In het Parijse voorstadsje Sainte-Geneviève-des-bois ten zuidoosten van Parijs, bevindt zich het Père Lachaise van de Russische emigratie. Hier vonden na de val van het Tsarenrijk met de Oktoberrevolutie van 1917 Russische *émigrés*, hun laatste rustplaats. Vele *émigrés* hadden geen actieve rol gespeeld in de maatschappij en leefden in een schijnwereld, ver weg van de realiteit van

de gewone mens. In Frankrijk, meer bepaald in Parijs, wisten ze niets beters te doen dan er om het even welke job te aanvaarden om te overleven, en alzo te wachten op betere tijden. Met de Russische adel en intelligentsia verging het meestal anders. Reeds voor het uitbreken van de Oktoberrevolutie hadden reeds enkele schrijvers er een pied-à-terre in Passy, het wat meer chique arrondissement van Parijs.

Bij mijn bezoek aan Parijs besluit ik om RER ligne C te nemen richting Sainte-Geneviève-des-Bois. Bij het station neem ik de bus die mij door enkele smalle straatjes van het centrum voert. Het oogt hier minder druk dan in de lichtstad, en iets buiten de stad, bij de eindhalte doemt het silhouet op van een Russisch-Orthodox kerkje, wat verscholen tussen de berkenbomen en statige cipressen. Hier liggen de prinsen, baronnen, hertogen en hertoginnen, kunstenaars en wetenschappers naast hoge generaals uit het Witte Leger, zij aan zij met honderden kozakken en hun echtgenoten. De grafstenen, sommige al bijna onleesbaar, zijn opgesierd met portretjes van dierbaren in sepia. Hier en daar een grafhuisje met icoon en soms een goudkleurige mini-ui. Schilders, schrijvers, verzetshelden, aan lager wal geraakten; allen vonden zij op dit pittoreske kerkhof hun laatste rustplaats.

Ik waan mij heel even op de Novodevichy¹ begraafplaats in Moskou aangezien de meeste grafschriften in cyrillisch schrift zijn geschreven. Ik besluit om een kleine bezoekersruimte, gelegen naast het kerkje binnen te stappen en wordt er vriendelijk geholpen in het Frans door een man die, afgaande op zijn uiterlijk een Russisch-Orthodoxe priester zou kunnen zijn. In een kort gesprek

verneem ik dat het kerkhof druk wordt bezocht door meerdere Russische weldoeners, die er voor zorgen dat vele graven worden onderhouden en geconserveerd, zo weet de man mij te vertellen. Ik heb zeker enkele euro's over voor een wandelgids waarvan ik hoop dat die mij door het labyrint van paden en wegen zal leiden in de hoop een en ander te kunnen ontcijferen en begrijpen.

Door de grote Russische emigratiegolf na de revolutie in 1917 drong zich de wens op tot het creëren van een begraafplaats om aan de noden van de afgestorvenen te voldoen. Wat men heden ten dage "La maison de retraite russe" noemt, was niet meer dan een gebouw dat werd verworven in 1930 en dat dienst deed als rusthuis voor de Russische *émigrés*. Het was gelegen naast een park, dat door toedoen van de Russische Prinses Véra Mechtcherskaïa werd verworven om als laatste rustplaats te dienen. Op het kerkhof dat in 1937 werd ingewijd, richtte men later een kerk op gewijd aan de Ten-hemel-opneming-van Maria. De kerk is versierd met enkele fresco's, maar op mijn verzoek om die te

---

¹ zie Epitaaf nr.7-Mei 2008- 22ste jaargang

mogen bekijken wordt niet ingegaan, de kerk blijft ontoegankelijk. Er bevindt zich tevens een kleine crypte met enkele graven van Russisch-Orthodoxe priesters.

Op een van de centrale assen van het kerkhof valt meteen het graf op van Groothertog Gabriel. Op 1 maart 1955 bloklettert de New York Times "Groothertog Gabriel Konstanovitch overleed op 68 jarige leeftijd te Parijs, na een korte ziekte". Enkel mensen van adel kregen toen een krantenkop. De groothertog was een achterneef van tsaar Nicolaas II. Na een militaire carrière, werd hij als officier ingelijfd in het huzarenleger van de tsaar. De vrouw uit zijn eerste huwelijk rust in hetzelfde graf. Antonina Nesterovskaya was een balletdanseres verbonden aan het vermaarde balletgezelschap van het Marinski theater, en afkomstig uit een kleine adellijke familie. Zoals vele adellijke personen vluchtten beiden na de revolutie naar Parijs. Na de dood van zijn eerste vrouw, hertrouwde de groothertog met gravin Irina Kourakina.

Een sober familiegraf met marmeren kruis en enkele herdenkingsplaten oogt minder groots, maar vertelt ons dat hier Prins Félix Youssoupov, samen met enkele familieleden, is begraven. Hij speelde een grote rol op het einde van het Tsarendom in Rusland. Geboren in 1887 in Sint-Petersburg, was hij de grote bezieler van de moord op Raspoutin. Bij mijn bezoek aan Youssoupov's paleis in Sint-Petersburg enige tijd geleden, werd ik reeds ondergedompeld in het ganse verhaal van intriges en bedrog dat aan de moord voorafging. Net zoals vele anderen vluchtte de Prins samen met zijn echtgenote na de revolutie naar Parijs. De man die Rusland bevrijdde van de Siberische gebedsgenezer, begon na zijn vlucht een modezaak in Parijs, waar hij in 1967 overleed. Youssoupov's vrouw, Irina, was de dochter van de Groothertog Alexander Mikhailovitch, zij overleed in 1970 en werd in hetzelfde graf als haar man begraven.

Van een onbeschrijflijke schoonheid is het (praal)graf van balletdanser Rudolf Noureev. Een weelderig doodskleed in kleurige mozaïeksteentjes is over het graf gedrapeerd. Het is een ware trompe-loeil, want met de verschillende plooiën lijkt het wel een echt tapijt. De danser, choreograaf werd geboren op een trein in Siberië. Omwille van zijn talent en gedrevenheid werd hij na zijn studies aan de hogere balletschool in Sint-Petersburg, eerste balletdanser aan het befaamde Marinski

theater. Bij zijn terugkeer uit Londen naar Parijs werd hij door de KGB gesommeerd terug te keren naar Moskou. Hij vroeg inderhaast om politiek asiel, iets wat hem onmiddellijk werd toegekend, en tussen 1983 en 1989 werd hij benoemd als directeur van het balletgezelschap aan de Opera van Parijs. Hij overleed op 6 januari 1993. Zijn graf is een ware trekpleister voor de Russische toeristen en voor vele balletdansers uit de ganse wereld.

De Russische cultuurgeschiedenis heeft zowat in alle stromingen van de literatuur, de muziek en de beeldende kunst grote namen voortgebracht. In het register van mijn wandelgids ontdek ik de naam Poliakov. De met kiezels bezaaide wandelpaden kraken onder mijn voeten wanneer ik op zoek ga naar het graf van deze schilder, tevergeefs. Het cyrillisch schrift speelt mij eens te meer parten. Poliakov moest reeds op 11-jarige leeftijd Rusland ontvluchten voor de gruwelen van de revolutie. Na omzwervingen in het toenmalige Constantinopel, Sofia, Wenen en Berlijn vond hij zijn vaste verblijfplaats in Parijs waar hij zich eerst als gitaarspeler en later als schilder installeerde. Onder invloed van Kandinsky heeft hij een plaats in de naoorlogse abstracte schilderkunst in Frankrijk verworven. Hij overleed in 1969. Niettegenstaande het feit dat zich altijd als een Russisch schilder beschouwde, waande hij zich gelukkig te mogen leven en werken in Parijs. In 1969 vond hij zijn laatste rustplaats op deze Russische necropool.

Op een van de graven is de naam Massenet daarentegen duidelijk leesbaar, die doet mij denken aan de Franse componist Jules Massenet. Mijn vermoeden wordt bevestigd, want het graf van Maria Kouznetsova-Massenet verwijst inderdaad naar een verwantschap met de Franse componist. Zij was gehuwd met diens neef en was de dochter van schilder Nicolas Kouznetsov, die zijn dochter verschillende malen op doek vereeuwigde. Zijzelf zocht haar talent in de muziek en operawereld als cantatrice, en schitterde in diverse rollen in de opera's van Puccini, haar lievelingscomponist. Na een getormenteerde carrière van meerdere jaren in de grote

operahuizen van Amerika, belandde ze in Parijs alwaar ze als gevolg van een slegende ziekte overleed in 1966.

Zinaïde Serebriakova is misschien geen klinkende naam, maar als we dieper graven in haar verleden dan stellen we vast dat haar levenspad ooit gekruist werd door Koning Albert I van België. Zinaïde was afkomstig uit een vooraanstaande familie van schilders en kunstenaars. Reeds in 1910 werden haar werken aangekocht door de vermaarde Tretiakov Galerij en het Russisch museum in Sint-Petersburg. In 1924 week ze uit naar Frankrijk, dat ze nooit meer zou verlaten. In 1928 was ze met haar werk vertegenwoordigd op een tentoonstelling van Russische schilders in Brussel. Haar schilderwerk trok de aandacht van Koning Albert I, en het was de in diens gezelschap vertoevende baron De Brauer uit Brugge die haar de opdracht gaf tot het maken van een reeks tableaus. De

meeste van haar latere werken bevinden zich in Franse musea. In 1947 verwierf ze de Franse nationaliteit, en in 1967 overleed ze op de leeftijd van 83 jaar. Haar zoon, de schilder Alexandre Serebriakov rust in hetzelfde graf.

“De liefde voor begraafplaatsen is typisch Russisch” zei de schrijver Ivan Boenin, die hier ook

begraven ligt. Goed onderhouden wandelpaden en graven maken van het kerkhof een aantrekkelijke pleisterplaats voor nostalgici. Weinig graven zijn in verval. En vele graven zijn met bloemen getooid en ogen goed onderhouden. Getuige hiervan het graf van Serge Lifar. Niet voor niets eren de Russen hun balletgoden. Ook al heeft het graf van Lifar niet de grandeur van zijn evenknie Nouréev, doch is hij daarom niet minder vermaard. Balletliefhebbers zullen ongetwijfeld weten dat Serge Lifar tot een van de topdansers behoorde van Sergej Diaghilev's Ballet Russes. Hij begaf zich graag in hogere kringen en was twee jaar directeur van het Nouveau Ballet van Monte Carlo.

Vele begraafplaatsen in verschillende landen eren hun oorlogshelden met ereperken en monumenten. De begraafplaats van Sainte-Geneviève - des – bois is hierop geen uitzondering, en houdt deze traditie in ere door enkele opzienbarende monumenten die de bezoeker van het kerkhof niet kan missen.

Opvallend is het monument Gallipoli, in witte zandsteen, in de vorm van een met trappen gevormde kegel met bovenop een kruis. Het is niet meer dan een kopie op schaal naar het origineel dat in 1922 werd opgericht ter nagedachtenis van duizenden gestrande soldaten van het Witte Leger. Zij waren gevlucht uit de Krim en gestrand in Gallipoli, Turkse stad gelegen op het gelijknamige schiereiland alwaar zij een tentenkamp oprichtten voor de vluchtelingen van de Oktoberrevolutie. Het monument werd opgericht in 1961 en is omringd met talrijke graven van soldaten uit het Witte Leger, omgekomen in hun strijd tegen de Bolsjeviken.

Van een gelijkaardige orde is La Chapelle, een monument dat door een weldoener is opgericht ter nagedachtenis van de Russische vrijwillige frontsoldaten die naast hun Franse compatriotten gestreden hebben in de tweede wereldoorlog. Een plaat op de rechterzijde van het monument vermeldt de naam van Anne Voronka Golberg die het monument bekostigde ter nagedachtenis van haar zoon en vele andere Russische en Franse soldaten gesneuveld in de tweede wereldoorlog.

Het Russisch kerkhof van Sainte-Geneviève-des-bois is meer dan een kerkhof. Het is als het ware een Panthéon, waar de meest illustere personen uit de Russische geschiedenis na de revolutie van 1917 zijn begraven. In het Panthéon van Parijs staat de tekst : “Aux grands hommes, la patrie reconnaissante”. De *émigrés* die hun Russische vaderland zijn ontvlucht, en hun tweede vaderland vonden in Frankrijk verdienen eveneens de lauwerkrans. Zij liggen begraven in vreemde grond op een kerkhof dat een waar monument is geworden, zowel van de Russische als van de Franse cultuur. Als vreemde, van Russische origine, er heden ten dage te worden begraven mag dat dan ook als een ware eer worden beschouwd.

Bronnen :

Angela Dekker, *Verloren Verleden, een eeuw Russische émigrés in Parijs*, 2007.

Natalia Smirnova, *L'église et le cimetière russes de Saint-Geneviève-des-bois*, 1999.

BELGISCHE OORLOGSMONUMENTEN TE DENEMARKEN

Belgische en andere oorlogsmonumenten op het *Vestre Kirkegaard* in Kopenhagen en elders in Denemarken

tekst en foto's Theo Dirix

Er bestaan geen precieze cijfers over, alleen pogingen om het onvoorstelbare voor te stellen. Hoeveel mensen stierven tijdens WO1: twintig miljoen? Hoeveel dodelijke slachtoffers maakte de pandemie van Spaanse griep tijdens de daaropvolgende twee jaren: dubbel zoveel?

Nadat ze slagvelden in Vlaanderen en Frankrijk en krijgsgevangenenkampen in Duitsland hadden overleefd, bleven ook tientallen besmette geallieerde soldaten, op weg naar huis, achter in Deense grond.

Het meest bekende kerkhof in Kopenhagen is het *Assistens Kirkegaard*. Op een zomerse zondag liggen er *stadsmussen* in bikini in de zon, de barbecue brandt, baby's en honden slapen. Enkelingen staan voor een graf, een bloem in de hand. Toeristen vragen naar de rustplaatsen van verteller H.C. Andersen, filosoof Søren Kierkegaard, fysicus Niels Bohr. Ik kom er voor de grafstenen van twee Belgische en éénentwintig Franse soldaten.

Het *Assistens* wordt naar de kroon gestoten door zijn opvolger, het *Vestre* kerkhof, met vierenvijftig hectare het grootste van Denemarken.

Toen het *Assistens* in de wijk *Nørrebro* zijn limieten bereikte, werd op 2 november 1870 het *Vestre* ingezegend. In het begin ook bedoeld voor armen, rusten op de begraafplaats in het zuidwesten van de stad, vlakbij de historische Carlsberg-site, vandaag grote namen naast kleine mensen van alle gezindten.² Hier organiseert het Deense Rode Kruis op zondag rijles fietsen voor nieuwkomers in het land. Jongens racen wild door de dreven, langs kapellen, vijvertjes, strooiweiden. Meisjes vertrekken al wankelend voor een eerste fietstocht tussen percelen voor Groenlanders, Moslims, Faeröers, Duitse vluchtelingen. In 2005 erfde de stad ook het beheer van het Katholieke kerkhof, net buiten de poort van het *Vestre Kirkegaard*, aan de *Allé* met die naam. Dat dateert van 1888.

In de noordoostelijke hoek van het *Vestre*, rond een obelisk, liggen negentien voormalige krijgsgevangenen van de Eerste Wereldoorlog.³ Onder grafstenen van de *Commonwealth War Graves Commission* rusten zestien Britten, een Canadees, een Indiër en een Australiër uit Tasmanië. Het monument werd onthuld in 1920.

Het opschrift vat hun tragische verhaal samen:

To the glory of God and in loving memory of nineteen British soldiers who died in Denmark on their journey home from captivity

---

² <http://www.aok.dk/byliv/vestre-kirkegaard>

³ Afdeling N, rk. 17, nr.1, uit: PEDERSEN, Eva de la Fuente & Marianne Linnée Nielsen, Skriften Pa Stenen, Vestre Kirkegaards Bevaringsvaerdige Gravminder, Kobenhavn 2001, p. 382

In haar artikel *In loving memory – Vestre Cemetery, Copenhagen*, beschrijft de Brits-Deense historica Dorothy Jones de omstandigheden waarin de negentien tussen 22 december 1918 en 13 januari 1919 omkwamen en gaat ze op zoek naar de mens achter elk van de namen.⁴

De griep-pandemie

Op een bevolking van drie miljoen werden in 1918, alleen in de Deense steden, vierduizend dodelijke slachtoffers van influenza betreurd. Dat gebeurde in twee golven. De eerste begon in juli en was voorbij in september.⁵ De tweede sloeg toe in de laatste veertien dagen van oktober: scholen en theaters werden gesloten en publieke samenkomsten verboden. In de derde week van november toen de epidemie leek afgenomen, werden de maatregelen versoepeld. Ondertussen hadden Kopenhagen en Denemarken een gedaanteverwisseling ondergaan: na de wapenstilstand van 11 november 1918 waren in het land meer dan honderdduizend Britse, Franse, Belgische en Italiaanse troepen vanuit de Duitse krijgsgevangenenkampen het land binnengestroomd.

Vanuit Duitse kampen in *Tinglev* en *Løgumkloster*, toen nog aan de andere kant van de Duits-Deense grens, kwamen ze te voet binnen. Op de kerkhoven van die kampen, sinds referenda in 1920 op Deens grondgebied, bleven ook een honderdtal graven achter, waaronder die van vijf *Belgier*⁶: Josef Dams, Henry Verlinden, Mathien Kenis, Char. van Meusel en Joseph Sauwens.⁷

Vanuit kampen meer landinwaarts kwamen de vrijgelatenen per boot aan. Het treinvervoer in Duitsland was ingestort en een terugkeer naar het vaderland was alleen mogelijk via de Baltische Zee. Ondanks de griep was de Deense bevolking bijzonder gastvrij: de gevangenen kregen een warm welkom, ze werden verzorgd en kregen onderdak, o.m. in twee nieuwe hospitalen waar eerder al naar huis teruggekeerde Russische krijgsgevangenen verbleven, in Hald bij Viborg in Centraal Jutland op het vasteland en in Horserød bij Helsingør op het eiland Zeeland in het oosten van Denemarken.

Via een ambitieus repatriëringsplan, bekend als het *Danish Scheme* maar ondertussen vergeten in Denemarken, waren de meesten van die honderdduizend vreemde gevangenen tegen 1920 weer thuis.

⁴ <http://www.thedanishscheme.co.uk>

⁵ http://influenza.sph.unimelb.edu.au/data/S0001/chapters/P2_chap_1_2.pdf : p. 217.

⁶ "Belgen", zoals het in het Duits op hun grafstenen staat.

⁷ http://www.dk-gravsten.dk/kirkeg/Loegumkloster_F.php Sommige namen bevatten fouten. Na de oorlog werden de resten van een zesde landgenoot opgegraven en naar ons land gerepatrieerd. De slachtoffers zijn bekend maar hun verhalen moeten nog worden gereconstrueerd. De auteur bezocht de graven en kreeg aandacht van de lokale krant *Jydske Vestkysten* <http://www.jv.dk/artikel/2158345:TOender--FOerste-Verdenskriges-ofre-mindes-i-dag>

Voor anderen stopte de reis naar de vrijheid hier. “Er werd algemeen aangenomen dat de Spaanse griep epidemie in december 1918 zou afnemen, maar de toenmalige Deense pers suggereert dat de toestroom van gevangenen voor een nieuwe opflakking zorgde. In januari 1919 bereikte ze de Franse en Belgische gevangenen die in Jutland verbleven.”⁸

Van de drieëntwintig Belgen en Fransen op het *Assistens* kerkhof, stierven er zeventien in de tweede helft van januari 1919, zes op de negentiende alleen. Toen waren de negentien Britten die de weken daarvoor omkwamen allemaal al op het *Vestre* begraven in een vijftal ceremonieën. Zeven Italianen werden in januari ook slachtoffer van de infectie. Zo staat het op het Italiaanse monument voor de twee oorlogen, aangekondigd op de bakstenen muur van de poort, onder “*Katolsk Afd*”, 13D, de Katholieke afdeling.

Waar de soldaten hun infectie opliepen is niet altijd duidelijk. Sommigen werden geïnfecteerd in Duitse kampen, anderen stierven op de schepen die hen naar Denemarken brachten, weer anderen liepen hun infectie hier op, verzwakt door hun gevangenschap. De epidemie had in 1918 ook Duitsland bereikt, met vierhonderdduizend dodelijke slachtoffers, ook in twee golven: een eerste in juli en een tweede in oktober. Een derde golf rolde vroeg in 1919, met hoogtepunt in februari, over het land. Maar “lang voor de epidemie in Centraal Europa uitbrak, al in 1915, werd de ziekte al vastgesteld in de Duitse krijgsgevangenkampen”⁹. De hygiënische omstandigheden waren er verschrikkelijk. Zo brak in 1915 in *Løgumkloster* al een tyfusepidemie uit, die ook de zes eerder vermelde Belgen als slachtoffers eiste.

Nog meer Belgische graven in Denemarken

Op het katholieke kerkhof, net buiten het *Vestre*, staat, op een steenworp van het Italiaanse en Franse, ook een Belgisch oorlogsmonument. Het bestaat uit twee delen: een drie meter hoge betonnen stèle, tussen twee cipressen, en voor het monument, op een vierkanten cementen vloer, ligt een ronde bronzen gedenkplaat.

⁸ http://influenza.sph.unimelb.edu.au/data/S0001/chapters/P2_chap_1_2.pdf, p. 215

⁹ idem, p. 268

Als het brons niet verborgen is onder kransen en bloemen of gevallen bladeren, is een vereenvoudigde versie van het wapenschild van België te zien: leeuw en kroon omringd door de spreuk: L'UNION - FAIT - LA FORCE.

Daaronder, binnen een cirkel, deze tekst in het Frans:

*Après avoir subi toutes les souffrances de la captivité en Allemagne ils sont morts sur la route qui les ramenait à la mère patrie pour la liberté de laquelle ils avaient lutté mais qu'ils n'ont pas eu le bonheur de revoir.*¹⁰

In de andere van onze landstalen klinkt dat zo: “ze zijn gestorven op de terugweg naar hun vaderland; ze hadden er gevochten voor vrijheid maar hebben het sinds hun ontstellende lijden in Duitse kampen niet meer teruggezien”.

De stèle is opgebouwd uit vijf kubussen op een centrale kolom, onder een afdakje met een bloemenmotief aan de onderkant. Op elk van de kubussen staat, in blokletters, een naam, van boven naar beneden: ROBERT MAHIA, ALPHONSE VALDENRYCK, JOSEPH vanden BEND, CHARLES vanden NIEWENHUYSEN, JULES BENGUIES.

16

Rechts beneden, op de zijkant, hangt een plaatje: “A mon fils”, “Voor mijn zoon”. Wie van de moeders heeft dit geplaatst? De moeder van Jules Beugnies die op de onderste kubus vermeld wordt?

Toen Marc De Roep, historicus uit Lokeren, op zoek naar de 125 graven van alle slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog uit zijn stad, dit monument in Denemarken bezocht, dacht hij voor het graf van zijn stads-genoot Alphonse Volckeryck te staan.¹¹

Ook de Deense onderzoekster, Ning de Coninck-Smith, die oorlogsmonumenten in Denemarken beschreef, noemt de zuil: “modernistisch als illustratie van een nieuwe ongekunstelde tijdgeest”, “het recht-opstaande graf van de vijf Belgische soldaten op het Westelijke Kerkhof¹²”.

¹⁰ ook hier: http://www.bel-memorial.org/cities/abroad/danemark/copenhagen_vestre_kirkegaard.htm ; Toegang 05062015

¹¹ De Roep, Marc, De kleine geschiedenis van de gesneuvelden van de Grote Oorlog (1914-1918) uit Daknam, Eksaarde en Lokeren, Overdruk uit: Annalen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, deel 116 (1), 2013, p.33-144, p.49 en 106

Nochtans is slechts één van de vijf Belgen vermeld op het monument ooit op dit kerkhof begraven geweest: Robert Mahia uit Seraing. Hij werd van het schip *S/S Express* naar een hospitaal overgebracht en stierf in Kopenhagen op 7 januari 1919 aan de gevolgen van influenza en longontsteking. De katholieke Sankt Ansgarkerk heeft hem hier begraven op Afdeling 6, rij 6, nr. 19, het eerste graf in de rij waar de Italiaanse soldaten begraven werden.¹³

Op 10 januari 1919 verscheen een uitgebreid krantenartikel over zijn plechtige begrafenis, in aanwezigheid van de Belgische gezant, de heer Allart, andere hoogwaardigheidsbekleders en 50 militairen.¹⁴

Op 14 maart 1923 werd hij opnieuw begraven, dit keer in zijn thuisstad Seraing bij Luik. In november en december 1922 zijn vanuit het Gezantschap van België in Kopenhagen een paar verslagen vertrokken over een opgraving, de zijne?¹⁵ Mahia is in ieder geval de enige die even in de schaduw van het monument heeft gelegen.

Is het ook een illustratie van de ongekunsteldheid, zoals Ning de Coninck-Smith over de zuil schrijft, dat de namen vandaag verhaspeld in steen verweren? Of illustreert dat veeleer dat de goed geoliede oorlogsmachine toch minder goed draaide dan gedacht?

In de familienaam van Jules Beugnies op het *Vestre* monument zijn de u en de n verwisseld; op zijn grafsteen op het *Assistens*, een paar kilometer verder, staat zijn naam wel juist.

Joseph heet eigenlijk Jos Vandenbemd, in één woord en met een m en geen n in zijn familienaam. Charles is in feite Karel Van Den Nieuwenhuysen met een extra u en een s i.p.v. een z. Ze liggen samen op het kerkhof in Viborg.

De naam van Alphonse Volckeryck wordt zelden of nooit correct geschreven, niet op het *Vestre* monument, Valdenryck, noch op zijn grafsteen op het *Assistens*, Volkenryck, evenmin op een pamflet over het *Assistens* uit december 1923 waarop hij zelfs als twee van de zes Belgen vernoemd wordt: Valkenryck en Valkeryck. De voornaam is altijd dezelfde: Alphonse op z'n Frans. Zelf tekende hij liever als Alfons en door de familie werd hij kortweg als Fons aangesproken.

Mahia staat niet op het document over het *Assistens*, hij was toen al terug thuis, wel Joseph Daems, één van de vijf die op het kerkhof van Løgumkloster liggen. Wat doet Daems op het pamflet over het *Assistens*?

---

¹² Ning de Coninck-Smith, "Tusinder af vingskud Te Trækfugle", soldatergrave og dansk-franske erindringssteder 1915-1925 ca.

¹³ Andersen Axel, Hvorledes blev disse fremmede soldater begravet her? Le Souvenir Français - Den Danske Komité 3, udgave 2012, pag. 30

¹⁴ Dorothy Jones in een e-mail aan de auteur, dd 2 Juni 2015

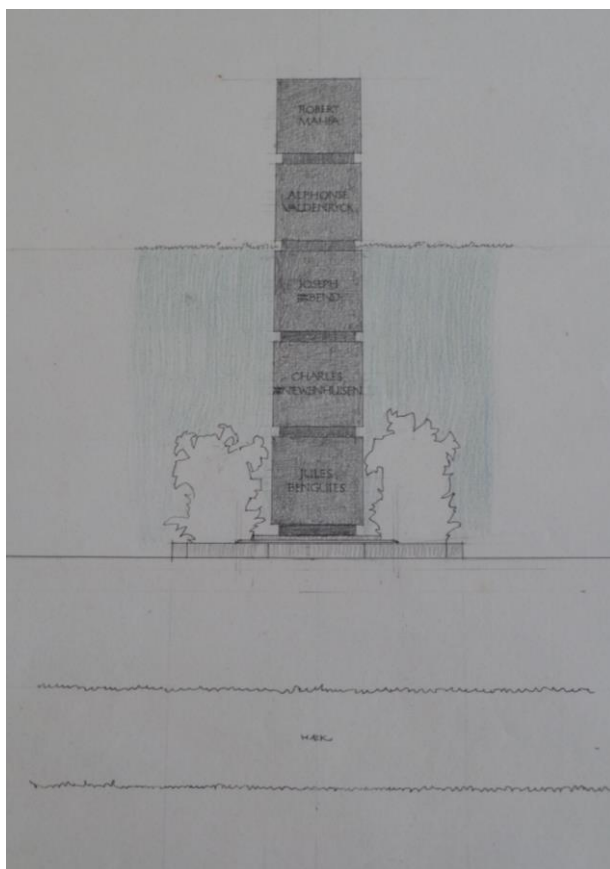
¹⁵ Indicateur 120422-021123, uit: 1323, dd 17/11, afzender (Louv?), Belges inhumés au Danemark, en 1343, dd 27/11, Minist Def, Rapport au sujet des exhumations soldat belges et projet des français; in: 786/430, dd 13/12, Rapatriement soldat belges décédés au Danemark.

Meer vragen blijven voorlopig onbeantwoord: liggen de twee Belgen, Karel en Jos, alleen in Viborg? De Franse overheden suggereren dat hun vier burenen van Viborg via Helsingør naar Frankrijk zijn teruggebracht.¹⁶

Hoeveel Fransen liggen nog naast Beugnies en Volckeryck op het *Assistens*? Van hun éénentwintig Franse burenen zouden er ook zestien zijn overgebracht naar Helsingør en vandaar naar Frankrijk.¹⁷

Wil dat zeggen dat de twee Belgen op het *Assistens* slechts vijf i.p.v. éénentwintig Franse burenen hebben, toevallig of niet allemaal matrozen? Ook de meeste van hun namen bevatten fouten, voor- en familienamen zijn omgewisseld, dubbel geteld, enz. De naar Frankrijk gerepatrieerden hebben twee grafstenen, één op *Assistens* of in Viborg en één in Helsingør, maar vermoedelijk beide leeg. Het hele verhaal van de Fransen is ook nog niet verteld.

Terug naar het Belgische monument op het Vestre Kierkegaard

De eminente architect Kaj Gottlob (1887-1976) heeft drie monumenten voor het *Vestre* ontworpen. Het jongste is een eenvoudige liggende grafsteen¹⁸, het meest bekende een zuil met vaas voor *Architekten Hack Kampman*¹⁹ en het Belgische.

Sinds 1909 en tot aan Kampman's dood in 1920 werkten ze samen, Gottlob beëindigde nog een gezamenlijk project en ging dan als zelfstandige voort.²⁰ Het neo-klassieke monument verwijst rechtstreeks naar architectuur. Dat is niet verwonderlijk. In zijn jonge jaren heeft Gottlob nog voor de archeologische *Ecole française d'Athènes* in Delphi, Griekenland, gewerkt.

Dat het neo-klassieke werk in 1920 ontstond tegelijk met een veel modernistischer Belgische monument is wel verwonderlijk. Is Gottlob eclectischer dan wordt aangenomen en lopen zijn "stijlen" door elkaar?

Kunstabtheek van Denemarken, "arkitekt-tegninger", nr 18733 a-c: *Monument for 5 belgiske krigsfagner*.

¹⁶ <http://www.memorialgenweb.org/memorial3/html/fr/resultcommune.php?idsource=62282>, toegang 13/09/2015.

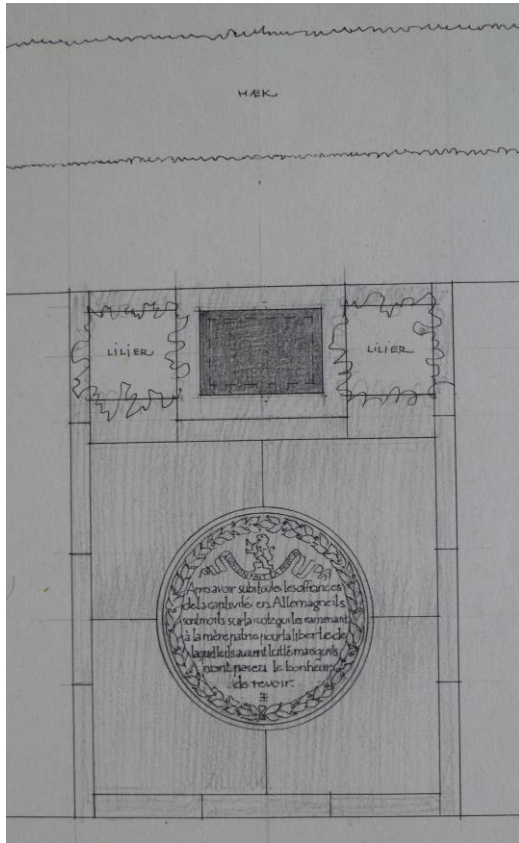
¹⁷ <http://www.memorialgenweb.org/memorial3/html/fr/resultcommune.php?idsource=73715>, toegang 13/09/2015

¹⁸ idem, p. 62

¹⁹ idem, p. 480

²⁰ http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Kunst_og_kultur/Arkitektur/Arkitekt/Kaj_Gottlob?highlight=kaj%20gottlob

Het oorlogsmonument, kubussen op een rij, is strak en modernistisch. Het discrete bloemenmotief onder het afdakje verwijst misschien nog naar de neo-klassieke stijl, maar het is vooral de geometrische herhaling die opvalt. De zuil is in ieder geval een onterecht vergeten kunstwerk.

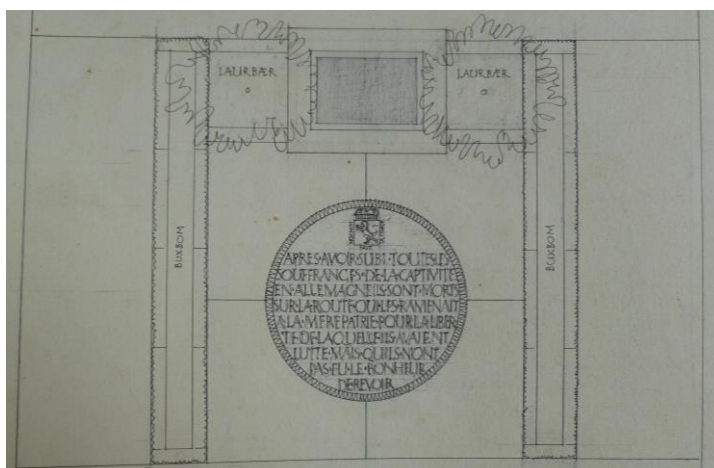
De schetsen en ontwerpen van het monument tonen aan dat Gottlob het werk heeft laten rijpen van november 1919 tot mei 1920. Dat blijkt uit de drie vellen die de Kunstbibliotheek van Denemarken, afdeling "arkitekt-tegninger" bewaart onder nummer 18733 a-c: *Monument for 5 belgiske krigsfagner*.

Het eerste ontwerp toont bovenaan de zuil met de vijf kubussen, zonder afdakje, tegen een groen gekleurde decor, de struikjes aan weerskanten van de zuil niet ingekleurd. Aan de voet ligt de gekende tekst omringd door een bloemenkrans, bovenaan afgewerkt met het beeld van de Belgische leeuw en een lint met staatspreuk. Aan weerszijden van de zuil worden bedjes van lelies voorzien. Het ontwerp is getekend en gedateerd: november 1919.

Kunstbibliotheek van Denemarken, "arkitekt-tegninger", nr 18733 a-c: *Monument for 5 belgiske krigsfagner*.

De jongste tekening stelt, bovenaan, het monument voor, tegen een groen scherm met aan weerszijden de profielen van een haag. De bronzen gedenkplaat op de grond is van stijl veranderd: het schrift van de tekst is hoekiger, de rand van de cirkel heeft nu een geometrisch motief en ook het embleem van België is schematischer: rond de leeuw, onder een kroon bovenaan, aan de drie kanten van het rechthoekige schild, de landsspreuk. In dit ontwerp worden de bedjes met leliën vervangen door laurier. Dit ontwerp is getekend en gedateerd: mei 1920.

Het derde vel bevat schetsen, o.m. van achterkant van de kolom met plannen voor het woord *gloria* en een laurierkrans. Onderaan staat de schets van de liggende gedenkplaat: geometrisch, een driehoek in een gesegmenteerde cirkel; links drie uitgegomde identieke kolommen, breder, hoger,

robuuster; rechts onderaan een schets die vaag doet denken aan het motief dat nu onder het afdakje staat. Dit zijn voorontwerpen.

Van november 1919 tot mei 1920 is het ontwerp uitgepuurd, modernistischer geworden.

Kunstbibliotheek van Denemarken, "arkitekt-tegninger", nr 18733 a-c: *Monument for 5 belgiske krigsfagner*.

De as van Gottlob werd in 1976 verstrooid op het *Mariebjerg* kerkhof in Gentofte, in het noorden van Kopenhagen, een park dat werd aangelegd tussen 1926 en 1933, als een voorbeeld van modernistische landschapsarchitectuur.

Het staatsbezoek van 1928

In april 1914 bezocht het Deense Koningspaar Christiaan X en Alexandrine ons land. Zeldzame zwart-wit filmbeelden tonen de volkstoeloop in de Koningsstraat en voor het Koninklijk Paleis. Op een ander fragment schouwen de vorsten de troepen, Koning Albert I al in de rol van opperbevelhebber van het Belgische leger dat een paar maanden later het land moest verdedigen.²¹

Facebook pagina: Katolsk Vestre Kirkegaard

<https://www.facebook.com/vestrekatolskekirkegaard/photos/ms.c.eJwzNLU0sbA0tzA2MDeyMDCz1DOEChiCBwN4QIGAEjhAoTAzMgNoELmELMMAcA36kRRg~-.bps.a.1537272849823901.1073741827.1537266429824543/1594897814061404/?type=3&theater>

Veertien jaar later ontmoetten beide oorlogskoningen elkaar opnieuw. In april 1928 had het Belgische tegenbezoek aan Denemarken plaats. Albert I, Koningin Elisabeth, de kinderen Prins Karel en Prinses Marie José en hun gevolg kwamen in Kopenhagen aan op de 16de.²² Op de eerste avond stond een galafeestmaal op het Kasteel van *Christiansborg* op het programma. Op dinsdag 17 April, tussen twee officiële afspraken door, legden de vorsten een krans neer aan het monument van *Vestre*. 's Anderendaags werd het bezoek afgerond.

²¹ vertoond op de tentoonstelling: Albert & Elisabeth, De Film van een Koninklijk Leven, een productie van het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij, i.s.m. Cinematek.

²² <http://aalst.courant.nu/index.php?page=1&mod=krantresultaat&q=Denemarken&datering=1928&qt=paragraaf&pagina=&sort=score+desc&paragraaf=97&doc=6&p=1&paragraaf=45&y=219>

In de artikels die onmiddellijk na het bezoek werden gepubliceerd, ging de aandacht vooral naar de mondaine kant van het bezoek, wie de gasten waren, hoe de tafels en paleizen er uit zagen.²³ Over de neerlegging van de krans geen woord meer. De toenmalige pers vond het niet nodig om de namen van de slachtoffers te vermelden.

Sinds enkele decennia organiseert de Deens-Franse vriendschaps-vereniging, *Le Souvenir français*, i.s.m. de Militaire Attaché van de Franse Ambassade, op Wapenstilstand, een plechtigheid waarop vertegenwoordigers van diverse landen, waaronder ook Duitsland, de gevallen soldaten wel eren. Op 11 november 2015 had ik de eer hen aan het Belgische monument te ontvangen.

Conclusie

Honderd jaar geleden stierven zes Belgische soldaten aan tyfus in een Duits krijgsgevangenenkamp dat zich vandaag op Deens grondgebied bevindt. Wij waren vijf van hun graven bijna vergeten en ook hun levensverhalen moeten nog worden verteld.

De herinnering aan vijf andere landgenoten, die in de donkerste winterdagen van 1918/1919 in Denemarken omkwamen van de Spaanse griep, wordt versterkt met hernieuwde aandacht voor een tijdloos monument.

²³<http://aalst.courant.nu/index.php?page=1&mod=krantresultaat&q=Denemarken&datering=1928&qt=paragraaf&pagina=&sort=score+desc&paragraaf=45&doc=7&p=1&paragraaf=89&y=238>

BLOEMLEZING UIT DE PERS

Pierre Brewee volgt wat er verschijnt m.b.t. funerair erfgoed in de pers en media op de voet. Hij maakt voor ons een korte samenvatting. In geen geval heeft deze bloemlezing de bedoeling om volledig te zijn maar is ze eerder opgevat om er trends in aan te wijzen en soms ook de berichten van een kritische noot te voorzien.

Beernem valt in de prijzen met vernieuwend groenproject op het kerkhof

Het kerkhof van Beernem, foto Anne-Mie Havermans

Al meer dan dertig jaar organiseert de Vereniging voor Openbaar Groen (VVOG) de *wedstrijd Groene Lente*. Dit is een jaarlijkse wedstrijd die de beste gemeentelijke projecten rond openbaar groen bekroont. Beernem schreef zich in, samen met 140 andere steden en gemeenten die nieuwe groenprojecten hebben gerealiseerd. Uit de vele kandidaten verkoos VVOG het groenproject 'Begraafparken in Beernem' tot winnaar in de categorie Omgevingsgroen. Dit project werd voorgesteld tijdens de finale van de Groene Lente in Genk en Beernem ontving ook een geldprijs. Het Sint-Amanduskerkhof van Sint-Amandus werd in 2014 omgevormd tot een begraafpark, een groene en rustgevende omgeving. De arbeidsintensieve ruimtes met veel grind en steenslag zijn er vervangen door groen. Het omgevormde begraafpark is bovendien onderhouds- én bij-vriendelijk. De omvormingswerken zijn uitgevoerd met een minimum aan middelen, maar met een maximum aan creativiteit en inzet. Het enthousiasme van de medewerkers zorgde ervoor dat op korte termijn een groot resultaat kon geboekt worden. De samenwerking tussen de verschillende gemeentelijke diensten leidde tot acties op verschillende vlakken: groenbeheer -en onderhoud, structuur geven aan het begraafpark, creatie van een bijenvriendelijke omgeving, onderzoek en belichten van het funerair erfgoed, ...

Gent: grafteken Jan Hoet is onthuld.

'Unter der Erde', staat te lezen op het eenvoudige grafteken van de Gentse kunstpaus Jan Hoet. De andere helft van de zin staat op het stuk steen dat in de grond verzonken zit: "Scheint die sonne". "Onder de aarde schijnt de zon": de uitspraak kenmerkt Hoet die onverwoestbaar leek. Bijna twee jaar na zijn dood werd op de Gentse *begraafplaats* Campo Santo zijn grafsteen geplaatst, een monument van Kris Martin, die na Hoets overlijden door de familie werd aangewezen om een grafsteen te maken. "Ik koos voor pierre de vals, een witte Zwitserse natuursteen" zo zegt de kunstenaar. "Bovenaan vlamt hij en zit hij vol leven, zoals Jan was. Rond de steen heb ik een kader gebouwd. In dat kader liggen nu bladeren van een plataan. In de lente wordt schildersverdriet aangeplant." Vooraan op het kader lezen we : Jan Hoet, 1936-2014, stichter en bezieler van het Smak. Wat verder staat een klein plusje, "Als kruisje, maar ook omdat er plaats is gereserveerd voor Jans vrouw."

Kalmthout: gemeente schrijft wedstrijd uit voor herdenkingsmonument.

In 2015 namen twintig kunstenaars deel aan een eerste wedstrijd voor het kinderperk van *begraafplaats* Centrum. Het winnende kunstwerk Koesteren van Emiel Uytterhoeven werd in het najaar geplaatst. Het beeld bestaat uit vier delen en werd gekapt uit een stuk graniet van 9,5 ton. "Het symboliseert de verbondenheid tussen ouder en kind", zegt Uytterhoeven. "Wanneer je je kind begraaft, is de herinnering koesteren het enige wat je nog kan doen. Het beeld biedt troost aan zij die achterblijven." In 2016 selecteert het gemeentebestuur een kunstwerk voor het kinderperk van *begraafplaats* Heide. Voor de creatie van dit kunstwerk stelt het bestuur 7000 euro ter beschikking. Deelnemen kan door een dossier met schetsen, eventueel vergezeld van een maquette, vóór vrijdag 25 maart te bezorgen bij de cultuurdienst. Vrijdag 15 april gebeurt een eerste selectie door een jury. Donderdag 19 mei mogen de geselecteerde kunstenaars hun ontwerp toelichten. In juni zal het college van burgemeester en schepenen op advies van de jury en de cultuurraad van Kalmthout de opdracht toekennen. Het kunstwerk wordt voor Allerheiligen geplaatst op het kinderperk van Heide.

Inlichtingen: cultuur@kalmthout.be 03.620.22.66

Gent: herdenkingsmonument voor sterrenkinderen.

Het Gentse stadsbestuur onderzoekt, na een voorstel van SP.A-fractievoorzitter Anne Schiettekatte, of er een herdenkingsmonument kan komen voor ouders die vóór zes maanden hun kind verliezen. "Iedereen die daar behoefte aan heeft, moet de kans krijgen om te rouwen", zegt schepen Sofie Bracke (Open VLD). "Als lokale overheid kunnen wij niet regelen dat kinderen die minder dan zes maanden zijn gedragen, officieel kunnen worden geregistreerd. We kunnen de ouders op onze begraafplaatsen wél een herinneringsplaats geven, waar ze in alle rust kunnen rouwen." Bij de heraanleg van begraafplaatsen zal bekeken worden of plaats kan worden gemaakt voor dergelijk monument. Hoe dat eruit moet zien, wordt nog bekeken.

Brussel: Sarcophagi, onder de sterren van Noet.

In de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis in Brussel loopt momenteel een tentoonstelling rond de oude Egyptische funeraire cultuur. Te bezichtigen tot 20 april 2016. Meer informatie via volgende link: <http://www.kmkg-mrah.be/nl/expositions/sarcophagi>

Burgemeester Dentergem schrijft boek over begraafplaatsen

Het boek "Poëzie op het kerkhof" bevat de historiek van de begraafplaatsen van Dentergem, geschreven door de burgemeester Koenraad Degroote . Daarnaast zijn er 42 gedichten te lezen.

http://www.nieuwsblad.be/cnt/bleva_01944562